

Τόμος Β'.
ΑΡΙΘΜ. 29.

Συνδρομή, ἀρχομένη ἀπὸ 1. Ἰανουαρίου καὶ 1. Ἰουλίου ἐκάστου ἔτους, ἑξάμηνος μόνον
καὶ προπληρωτέα: Πανταχοῦ φράγκ. χρ. 10 ἡ μάρκ. 8.

ΕΤΟΣ Β'.
τῇ 1/13. Μαρτίου 1886.

ΤΙ ΛΕΓΕΤΑΙ ΚΑΙ ΤΙ ΕΙΝΕ ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ;

ὑπὸ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ Δ. ΖΥΓΟΥΡΑ.

Καὶ περὶ οἰκονομίας ἤρχισεν ἐπ' ἐσχάτων νὰ γίνεταί λόγος παρ' ἡμῖν, καὶ ὁ συνήθης θόρυβος ἐπνίξε τὴν σεμνὴν καὶ ἀδύνατον τῆς ἀληθείας φωνήν, καὶ ἡ σφοδρῶς ἐκτραγεῖσα ἀργολόγος συζήτησις ἐτελείωσεν ἀνωφελῶς, ὥπως καὶ ἤρχισε. Δὲν δύναμαι ν' ἀρνηθῶ ὅτι ἐν καὶ μόνον στοιχεῖον τῆς ὅλης ἐρίδος ἐξετίμησα, τὴν ἀγάπην δηλ., ἣν ἕκαστος τῶν διαμαχομένων ἐφαίνετο τρέφων πρὸς τὴν οἰκονομίαν. Τὸ αὐτὸ τοῦτο αἰσθημα μοι ὑπαγορεύει τὰς ἐξῆς περὶ τοῦ ζητήματος ἰδέας.

Εἶνε ἀπαραιτητῶς ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζωμεν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, δι' ἣς ἐννοοῦμεν τὴν οἰκονομικὴν τέχνην. Διότι πολλὰ πράγματα εἶνε καλὰ καὶ ἀγαπητὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀγαπῶμεν ἢ ἐπιθυμοῦμεν τὴν κτῆσιν αὐτῶν, ἐνίοτε καὶ ὁμιλοῦμεν μάλιστα περὶ αὐτῶν καὶ εἵμεθα πεπεισμένοι ὅτι ἔχομεν ἤδη γνῶσιν αὐτῶν ἀκεραίαν· καὶ συμβαίνει περιέργως ν' ἀγνοῶμεν αὐτὰ ὅσον καὶ τὴν ἀστρονομίαν. Φοβοῦμαι ἀκόμη, μήπως ἡ ὑπολανθάνουσα αὕτη ἀγνοία ᾔνε τὸ πρῶτιστον καὶ ἀνυπέρβλητον κώλυμα τῆς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν ἐπιδιωκόμενων ἐπιτυχίας. Ὅστις δὲν

ΚΛΕΙΩ. ΤΟΜΟΣ Β'.

εἶνε σπάταλος δὲν ἔπεται ὅτι εἶνε οἰκονόμος, διότι κατὰ τοιαύτην κατιοῦσαν βαθμολογίαν ὁ γλίσχρος· θὰ ᾔητον ὁ ὑπογραμμός, ὁ τέλειος οἰκονόμος. — Ἀς ὀρίσωμεν τῶρα τὸ θέμα τῆς παρούσης πραγματείας: Πρόκειται νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν ἐννοίαν τῆς οἰκονομίας· νὰ καταδείξωμεν τὴν χρησιμότητα αὐτῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ. Τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τοῦ ἡμετέρου ζητήματος θ' ἀποδείξωμεν σαφέστερον μὴ δεινολογοῦντες τὴν ἑλλειψιν πάσης παρ' ἡμῖν οἰκονομικῆς συνειδήσεως.

Εἰς τὴν ὁμιλουμένην ἑλληνικὴν ἢ λέξις οἰκονομία ὅτε μὲν ἐμφαίνει τὴν διὰ μικρῶν μέσων ἐκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν· μας καὶ τότε ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν φειδῶ τῶν ἀρχαίων, ὅτε δὲ ἐκφράζει τὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ οἴκου, τοῦθ' ὅπερ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν οἰκονομίαν. Ὁ ἐπιστημονικὸς ὅμως τοῦ πράγματος ὀρίσμος ἔχει οὕτω: „Ἡ οἰκονομία εἶνε ἡ τέχνη, ἡ διδάσκουσα πῶς ὁ οἰκογενειακὸς πλοῦτος παράγεται, πῶς συντηρεῖται καὶ αὐξάνει καὶ πῶς χρησιμοποιεῖται.“ Ὁ οἰκονόμος ἄνθρωπος λοιπὸν πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἐκάνοτητα πρὸς πλούτου παραγωγὴν,

ΤΟ ΝΙΝΙ.

Εἰκὼν τοῦ Piglheim.

τὴν πρὸς συντήρησιν τῶν κεκτημένων πρόνοιαν, τὴν πρὸς αὐξήσιν αὐτῶν φιλοτιμίαν καὶ τὴν σπανίαν τέχνην τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ἔχομεν καὶ τρία χωριστὰ τῆς οἰκονομικῆς τέχνης μέρη. α'. τὴν Χρηματιστικὴν, β'. τὴν κυρίως Οἰκονομίαν καὶ γ'. τὴν Χρηστικὴν.

Ἄλλα τί εἶνε πλοῦτος; — Ὅλοι εἶνε ἔτοιμοι ν' ἀπαντήσωσιν εἰς τὴν ἀπλουστάτην ταύτην ἐρώτησιν, καὶ ἐπαναπαύουσι τὴν συνειδήσιν των λέγοντες: πλοῦτος εἶνε πολλὰ χρήματα καὶ πολλὰ κτήματα. Ἄλλ' αὐτὸς εἶνε ὁ ὕλικός πλοῦτος, ἐκεῖνος δηλ., τὸν ὅποιον ἡ φύσις ἔρριπεν ἀφθονον εἰς τὰ χρυσορυχεῖα καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐκείνας ἐκτάσεις της, τὰς ὁποίας ἡμεῖς μετωνομάσαμεν οἰκόπεδα, ἀγροὺς καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ ταῦτα τὸ χρηματιστήριον καὶ ἡ ὑποθήκη εὐκόλως ἀπαλλοτριῶν. Αὐτὰ δὲν εἶνε πλοῦτος· οὗτος θεωρεῖται μὲν ὡς „ἱκανοποιῶν πάσας τὰς ὕλικας καὶ ἠθικὰς τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκας“ κυρίως ὅμως εἶνε „ἡ φυσικὴ δεξιότης, ἡ ἰδιοφυΐα — ὅπως λέγομεν σήμερον — ἡ ἀρετὴ — ὅπως ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι — πρὸς παροχὴν τῶν πρὸς πλουτισμὸν μέσων“. Ὁ ὅρισμός αὐτὸς ἀποκαλύπτει μέγα κοινωνικὸν μυστήριον, γίνεται δὲ φανερόν δι' αὐτοῦ ὅτι εἰς τὴν φύσιν ἀνήκουσιν ὅλα τὰ κτήματα καὶ τὰ χρήματα, ὁ δὲ ἀληθῶς πλούσιος ἔχει ὡς ἀναφαίρετον κτῆμα καὶ χρήμα μόνην τὴν ἱκανότητά.

Καὶ ποῖαν ἀξίαν ἔχει ἡ οἰκονομική; Ὁ οἶκος διὰ τὴν γυναικα εἶνε ἡ παλαιστρα, ἐν ἣ ὀφείλει νὰ διεξαγάγῃ τὸν ἀγῶνα τῆς τιμῆς, τὸ ἰσχυρότερον δὲ ὄπλον, δι' οὗ ἡ γυνὴ ἔχει νὰ ὀπλισθῇ κατὰ τὰς δεινотάτας τοῦ βίου περιστάσεις εἶνε ἡ οἰκονομία. Δι' αὐτῆς ἡ γυνὴ ἐξαγνίζεται καὶ ἀνυψοῦται εἰς τὴν ὀγιότητα εὐεργετικοῦ ἀγγέλου ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ οἴκου καὶ τοῦ ἔθνους. Ἡ οἰκονόμος μεταβάλλει τὸν οἶκον εἰς ναὸν ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως, ἐν ᾧ δάκτυλος Κυρίου ὁδηγεῖ τὰ διαβήματά της καὶ εὐλογεῖ τοὺς ἀγῶνάς της. Ἡ οἰκιακὴ εὐξία, ἡ φιλόστοργος ἐκείνη περὶ πάντων μέριμνα, ἡ ἐμπνευσμένη διὰ πάντα πρόνοια, εἶνε ὁ κλῆρος τῆς γυναικὸς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῶν φροντίδων καὶ τῆς συχνῆς ἀπογοητεύσεως.

Ἐχει δὲ καὶ βοηθητικὰς ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη, ὣν τὴν ἀντίληψιν πολλαχῶς ἐπικαλεῖται καὶ χρησιμοποιεῖ. Λαμβάνει δὲ τὴν ἐπικουρίαν πρωτίστως τῆς ὑγιεινῆς, διότι δὲν ἀρκεῖ τις νὰ ᾔηκε ἱκανός, ἀλλὰ καὶ ὑγιής καὶ δυνατὸς διὰ νὰ ἀγωνισθῇ τὸν ἀγῶνα τοῦ πλουτισμοῦ. Ἐπειτα συμβουλεύεται τὴν παιδαγωγικὴν, ἀφθόνως παρέχουσαν τὰ φωτὰ της πρὸς μόρφωσιν ὁρθὴν τοῦ νοῦ. Μόνον ἡ φωτεινὴ διάνοια ὑπολογίζει καλῶς, ὁ δὲ περιορισμένος ἀνθρώπος εἶνε παίγνιον τῶν προλήψεων καὶ τῆς τύχης, ἡ ὁποία ὥσει ἀστερευομένη καὶ παίζουσα δύναται ν' ἀναδείξῃ αὐτὸν αἰφνης μίαν πρωτάν καὶ τραπεζίτην ἀκούσιον. Αὐτὰ εἶνε τὰ τυχερά-παστα τῆς κοινωνίας ὄντα, σκανδαλίζοντα καὶ τοὺς φρονίμους ἀκόμη πολίτας. Κατόπιν ἡ οἰκονομικὴ τέχνη ἀκούει προεξκτικῶς τὰ διδάγματα τῆς ἠθικῆς, ἡ ὁποία χαρίζει εἰς τοὺς ἀνθρώπους καλὰς ἐξεις, χαρακτῆρα ἰσχυρόν, ἐγκρατῆ, σιδηροῦν. Ἀλλοίμονον εἰς ἐκεῖνον, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας ἔρριπεν ἡ μοῖρα ἀνάλογον τοῦ πλούτου ἀνθηκτικότητι! Ἄν αὐτὸς φαίνεται εὐτυχῶν, δὲν εἶνε μακρὰν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν τὰ τέκνα του, τὰ σπλάγγχνα του θὰ πληρώσωσι μὲ καταισχύνῃν τὰ χρέη τοῦ πατρός. — Τώρα πλέον βοηθοῦσι τὴν οἰκονομικὴν ἡ λογιστικὴ, ἡ μέθοδος τοῦ ὑπολογίζειν καὶ ἐγγράφειν τὰ ὑπολογισθέντα — ἀριθμητικὴ καὶ καταστιχογραφία —, ἐπιστεγάζει δὲ τὰς ὑπηρεσίας τούτων ἡ Καταστατικὴ, ἣτοι ἡ ἐνδείξεις τῆς προόδου τῶν οἰκιακῶν υποθέσεων.

Ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομικῆς συμπίπτει ἡ μᾶλλον συμβαδίζει μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ παρ' ἀνθρώποις πολιτισμοῦ. Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ἀνθρώπος εὐρέθη ἀπέναντι τῆς ἀγρίας φύσεως ἐπρονόησε βαθμὴδον ν' ἀποταμιεύῃ τὰ πρὸς συντήρησιν του χρεῖωδῃ, καὶ ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ σωστικὴ ἰδέα τῆς φειδοῦς. Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι φυσικῶς προηγήθησαν τῶν ἄλλων ἔθνων εἰς τὴν συστηματικὴν ἐφαρμογὴν τῶν γενικῶν ἀρχῶν, ὁ δὲ Ὀμηρὸς καὶ ὁ Ἡσίοδος δὲν φαίνονται ἐστερημένοι ἐμβριθοῦς γνώσεως τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα πολλαχῶς ἐπραγματεύθησαν εἰς τὰ ὥραία αὐτῶν ποιήματα. Καὶ ὅταν τὸ θερμουργὸν τῆς ποιήσεως πνεῦμα ὑπεβλήθη εἰς τὸν αὐστηρὸν τῆς λογικῆς ἔλεγχον αἱ σποραδικαὶ ἐκείναι κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους γνώσεις διερρυθμίσθησαν καὶ κατετάχθησαν εἰς ἴδιον κλάδον μελέτης, τὸν ὅποιον ἀνήγαγον εἰς ἐπιστημονικὸν κύρος αἱ μεταγενέστεραι φιλοσοφικαὶ τῆς Ἑλλάδος σχολαί. Οἱ Πυθαγόρειοι ἐπρώτευσαν χρονολογικῶς, ἀλλ' ἡ σωκρατικὴ φιλοσοφία ἐδίδαξε τὰς ὑγιεινέρας περὶ οἰκονομικῆς ἀρχάς. Γνωστὰ εἶνε αἱ σοβαραὶ τοῦ Ξενοφώντος πραγματεῖαι περὶ τε τῆς ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας τῶν Ἀθηναίων οἰκονομίας καὶ τὰ ἀπειρα πλατωνικὰ χωρία, ἐν οἷς προσάγονται θαυμάσιαι περὶ οἰκονομικῶν ἰδεαί. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Πολιτικοῖς πολλακίς λαμβάνει ἀφορμὴν ν' ἀποφανθῇ περὶ τοῦ ἡμετέρου ζητήματος καὶ ρητῶς ἐκεῖ λέγει, ὅτι: „οὐχ ἡ αὐτὴ τῇ οἰκονομικῇ ἡ χρηματιστικῇ δὴλον· τῆς μὲν γὰρ τὸ πορίσασθαι, τῆς δὲ τὸ χρῆσασθαι“. Πολὺ βραδύτερον, ὁ Πλούταρχος ἔδωκεν ἄρτιον ὅρισμόν τῆς ἡμετέρας ἐπιστήμης εἰπὼν, ὅτι: „καὶ γὰρ περὶ ἀγαθῶν ἡ φρόνησις πραγματεύεται τετραχῶς, ἡ κτωμένη ἀγαθὰ, ἡ φυλάσσουσα, ἡ αὐξάνουσα, ἡ χρωμένη δεξιῶς· οὗτοι τῆς φρονήσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν εἰσι κανόνες, οἷς πρὸς ἀμφοτέρωτερά χρηστέον.“ Οἱ ἀγαπήσαντες τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐλλήνων συγγραφέων καὶ εὐρίσκοντες πάντοτε ἐν αὐτῇ τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην καὶ μορφωτικὴν ἀπόλαυσιν δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς παραθέσεως πλείωνων παραδειγμάτων. Ἀρκεῖ νὰ μάθωσιν οὗτοι, ὅτι τὸ ἔργον τῶν παλαιῶν ἐκείνων Ἑλλήνων ἐτελειοποίησεν ὁ Χριστιανισμός, ἐμπνεύσας εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὰς αὐστηρὰς ἀρχὰς τῆς ἐγκρατείας, τῆς ἐργατικότητος, τῆς λιτότητος καὶ τῆς νηφαλίου σωφροσύνης.

Οἱ νεώτεροι χρόνοι εὗρον τὰ πάντα ἔτοιμα πρὸς ὑποκίνησιν τοῦ μεγάλου κοινωνικοῦ ζητήματος, οὗτινος ἡ ἐπίλυσις ἔθεσε τὰς βάσεις τῶν νεωτέρων πολιτειῶν. Οἱ Ἀγγλοὶ καὶ κατόπιν οἱ Γάλλοι εἶνε οἱ πρακτικοὶ ἀναμορφωταὶ τῆς πολιτικῆς λεγομένης οἰκονομίας. Ἡ ἀναγέννησις τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ ὁ ἐπακολουθήσας θόρυβος περὶ τὴν ὁμοίωμορον αὐτῆς πανταχοῦ ἐφαρμογὴν ἀνέκοφεν ἄλλην τινα τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν τάσιν πρὸς μελέτην τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, καὶ ἔκτοτε ἐν Εὐρώπῃ οἰκονομίαν καλοῦσιν εὐτελεῖ συλλογὴν συνταγῶν, ὁδηγῶν, παραινέσεων πρὸς πλουτισμόν, ἐστερημένον παντὸς ἠθικοῦ γοήτρου.

Ἐπεθύμουν νὰ πεισθῶσιν οἱ Ἀναγνώσται τῆς ὥραίας „Κλειούς“ μετὰ τὰ ἀνωτέρω, ὅτι τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα ἐγεννήθη πρώτην φορὰν ἐν Ἀνατολῇ καὶ ὅτι ἐλληνικὸν ἦτο τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἐβλάστησε, καὶ ἐλληνικὴ ἡ γλῶσσα, ἣτις ἡρμήνευσεν αὐτό. Ὅταν δὲ ἀναλογισθῶσιν ὅτι μετὰ τῶν πολλῶν πλεονεκτημάτων τὰ ὁποῖα σὺν τῷ χρόνῳ ὁπέβαλε τὸ ἀτυχὲς ἔθνος μας, δὲν συμπεριλαμβανόμενοι εὐτυχῶς καὶ αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταί, θὰ συγκατανεύσωσι βέβαια νὰ με δικαιώσωσιν εἰς τοὺς ἐξῆς ἰσχυρισμούς μου.

Ἀπὸ τριακονταετίας ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ παρ' ἡμῖν μία παράδοξος ἰδέα, ὅτι τα ἤθη μας ἔγειναν παρανάλωμα τῆς εὐρωπαϊκῆς διαφθορᾶς. Εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἰδέας ταύτης, νομίζω ὅτι, ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ ἀηδυστάτη ὅσον καὶ γελοία ὄψις τῆς ξένης ἀνατροφῆς, γαλλικῆς ἢ γερμανικῆς, ἀγγλικῆς ἢ κινεζικῆς — ἀδιάφορον —, ἥς τυγχάνουσι τὰ τέκνα πλουσίων τινῶν, τυχαρπάστων δηλ. καὶ ἀμαθεστάτων γονέων. Δὲν εἶνε φρόνιμον νὰ χαρακτηρίζωμεν ὁλόκληρον τὸ ἔθνος ἐκ τῆς τροπῆς, ἣν διὰ προφανεῖς λόγους ἔλαβον τὰ τῆς ἀνατροφῆς ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ κοινωνικῇ τάξει, εἰς ἣν προσκολλῶνται καὶ ἑλαφραὶ τινες πιθηκίζόντων φάλαγγες ἐκ τῆς μεσαίας. Οὐδὲ ἀποτελεῖ τὴν πλειονοψηφίαν τοῦ ἔθνους ἡ ἐκφυλισθεῖσα μερὶς μιᾶς συνοικισθείσης μάνδρας, ἡ καὶ δύο ἢ καὶ τριῶν, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν πρωτευούσας ἢ μεγαλοπόλεις τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ἐθιμα παγιωθέντα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τριςχιλιοτῶς καὶ ἐνιαίου πολιτισμοῦ δὲν ἀποβάλλονται διὰ μιᾶς, περισσεύουσι μάλιστα, μεταγγίζονται ἀκόμη καὶ εἰς ξένους λαούς, μεθ' ὧν ἐξ ἱστορικῆς ἀνάγκης ἐπὶ μακρὸν συνανέστραψε ὁ ἑλληνισμός. Εὐχῆς βέβαια ἔργον θὰ ἦτο, τὸν δάνειον τῆς Εὐρώπης πολιτισμὸν νὰ ἐγκολπώμεθα — ὅσοι ἐξ ἡμῶν δύνανται καὶ εὐκαιροῦσι πρὸς τοῦτο — ἀφοῦ προηγουμένως διύλισωμεν αὐτὸν ἐν ἑλληνικῷ ἀποσταλακτικρίῳ; ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἡ μεταβατικὴ τοῦ ἔθνους κατάστασις δὲν παρέχει τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς τοῦτο ἄνεσιν, μὴ ἀνησυχῶμεν, ἀλλ' ἀναμεινῶμεν προσεκτικοὶ τὴν κατὰλληλον στιγμήν. Ἡ Οἰκο-

νομία ἐν μὲν τῇ θεωρίᾳ πηγάζει ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν συγγραφέων, ἐν δὲ τῇ πράξει μορφοῦται παρὰ τὴν ἐστίαν τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας, ὅπου ἡ λιτότης καὶ ἡ αὐταπάρνησις ἐπιβάλλεται ὑπὸ προνοητικῆς καὶ ἑλληνικῆς στοργῆς· πᾶσα νόθος διδασκαλία δὲν χωρεῖ ἐκεῖ καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή εἶνε κάρπὸς τοῦ ὠραίου δένδρου τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸν ὅποιον ὁ Θεὸς ἔσωσε καὶ διεφύλαξε διὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Εὐτυχῶς τὰ ξένα παιδαγωγικὰ συστήματα, ἅτινα ἀναγκαστικῶς κυκλοφοροῦσι παρ' ἡμῖν, δὲν ἀναγράφουσι καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Οἰκονομίας, ἐπεὶ δὲ θάττον ἢ βράδιον θὰ ἀποκατασταθῇ πάλιν ἐν Ἑλλάδι καθαρῶς ἑλληνικὴ παιδεία, τότε θὰ καταφανῇ ἡ ἀνάγκη τῆς φειδωλῆς καὶ πεφωτισμένης διδασκαλίας τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, τὴν χρησιμότητα τῆς ὁποίας πολλαχῶς μέχρι τοῦδε συνέστησεν ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας. Ἡ τέχνη αὕτη εἶνε γνησίως ἑλληνικὴ, εἶνε ἐν τῶν γνωρισμάτων τῆς καταγωγῆς ἡμῶν. Εἰδικώτερον μάθημα διὰ τὰς ἑλληνίδας δὲν ὑπάρχει, καὶ ἂς μὴ θεωρῶμεν ὡς λόγον ἐπαρκῆ τῆς παρ' ἡμῖν ἐλλείψεως τοῦ τὴν μὴ ἀναγραφὴν αὐτοῦ ἐν γερμανικοῖς Παρθενάγωγείοις. Σοφοὶ Γερμανοὶ ἢ ἄσοφοι Κινεζοὶ δὲν εἶνε ἀκίνδυνον νὰ θεωρῶνται εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα οἱ καταλληλότεροι εἰσηγηταὶ ἐκπαιδευτικῶν παρ' ἡμῖν καινοτομιῶν ἢ ἀπαγορεύσεων. Τὸ ἔθνος ἀπεκδέχεται τὴν σωτηρίαν του ἐκ τῆς ἐγχωρίου πείρας, ἥτις καὶ μόνῃ δύναται νὰ χειρισθῇ ἀκινδύνως τὰ ξένα φῶτα, καὶ τοῦτο ἐν ἀνάγκῃ μόνον. Ὡμεν καὶ μεινῶμεν Ἑλληγες!

Η ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΗ.

(Διήγημα.) (συνέχεια.)

— Αὐτὸ εἶνε σωστό· πρὸ πάντων εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἡθικῆς δὲν συμφωνοῦν αἱ ἰδέαι μας καὶ δὲν ἔμπορουν νὰ συμφωνήσουν, ἀπεκρίθη ἡ Σουσσάνα, καὶ ἀπειλητικῶς συνεστάλησαν αἱ ὀφρὺς της καὶ πάλιν ἤρχισαν τὰ χεῖλη της ἑλαφρῶς νὰ τρέμωσι.

— Βέβαια, βέβαια! ἐξηκολούθησεν ὁ κύριος Ῥάτς. Δὲν εἶμαι φιλόσοφος! Ἐγὼ δὲν ἔμπορῶ νὰ φθάσω εἰς τὸ ὕψος τῆς ἰδικῆς σας Ἡθικῆς! Εἶμαι κοινὸς μόνον ἄνθρωπος, δοῦλος τῶν προλήψεών μου — καὶ οὐδὲν πλέον!

Καὶ πάλιν ἔμειδίσεν ἡ Σουσσάνα.

— Νομίζω, κύριε Δαμιανέ, ὅτι ὑπῆρξε ποτε ἐποχὴ, καδ' ἦν καὶ σεῖς ἡδύνασθε νὰ φανῆτε ἀνώτερος ἐκείνου, τὸ ὅποιον τώρα ἀποκαλεῖτε προλήψεις.

— Καὶ πῶς αὐτό; Τί θέλετε νὰ πῇτε με τοῦτο; Δὲν σῆς ἐννοῶ.

— Δὲν μ' ἐννοεῖτε; Εἶσθε ἄρα γε τόσον ἐπιλήσιμων;

Ὁ κύριος Ῥάτς κατελήφθη ὑπὸ ταραχῆς.

— Ἐγώ; . . . ἐγώ; . . . ἐπανέλαβε. Ἐγώ; . . .

— Μάλιστα σεῖς, κύριε Δαμιανέ Ῥάτς!

Βραχεῖα σιγῇ ἐπῆλθε.

— Ἀλλὰ νὰ σοῦ πῶ, νὰ σοῦ πῶ, εἶπεν ὁ κύριος Ῥάτς, πῶς τολμᾷς τόσον ἀναιδῶς . . .

Τότε αἰφνης ἐσηκώθη ἀπὸ τῆς θέσεώς της ἡ Σουσσάνα. Αἱ χεῖρές της ἐκράτουν ἀκόμη τοὺς ἀγκῶνας καὶ τοὺς συνέσφιγγον ἔτι περισσότερον, ἐν ᾧ οἱ δάκτυλοί της παίζοντες ἐκινούντο τῇδε καὶ ἐκεῖσε. Τοιοῦτοτρόπως ὑπῆγε καὶ ἐστάθη πρὸ τοῦ Ῥάτς καὶ ἐφαίνετο ὡς νὰ τὸν προεκάλει εἰς ἀγῶνα, ὡς νὰ ἤθελε νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτοῦ. Τὸ πρόσωπόν της εἶχε μεταβληθῇ διὰ μιᾶς ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ εἶχε καταστῇ ἐκτάκτως ὠραῖον, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως φοβερόν, οἱ ῥοφεροὶ ὀφθαλμοὶ της ἐξέπεμπον ζωηρὰν καὶ ψυχρὰν λάμψιν — τὴν λάμψιν τοῦ χάλυβος, καὶ τὰ πρὸ ὀλίγου τρέμοντα χεῖλη της εἶχον συμπίεσθαι καὶ προσέλαβον ἤδη χαρακτῆρα μίσους ἀμειλίκτου. Ἡ Σουσσάνα προεκάλει τὸν Ῥάτς εἰς τὴν πάλιν, ἀλλ' αὐτὸς ἔγινεν αἰφνης ἄφωνος, ἀνίσχυρος καὶ συνεσταλμένος μετὰ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω. Ὁ ἀπόμαχος τοῦ χύμα ὀκτακάσια δάδεκα εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ φόβου.

Βραδέως περιέφερον ἡ Σουσσάνα τοὺς ὀφθαλμούς της ἀπὸ τοῦ Ῥάτς

πρὸς ἐμέ, ὡς ανεῖ μ' ἐπεκαλεῖτο ὡς μάρτυρα τοῦ θριάμβου της καὶ τῆς ταπεινώσεως τοῦ ἐχθροῦ αὐτῆς. Μίαν φορὰν ἀκόμη ἐμειδίσαε καὶ κατόπιν σπεύδουσα ἐξῆλθε τοῦ δωματίου.

Ἀκίνητος ἔμεινεν ἀκόμη ἐπὶ τινὰ χρόνον ὁ ἀπόμαχος καθήμενος ἐπὶ τῆς ἔδρας του. Τέλος ὁμῶς, ὡς νὰ εἶχε μετακαλέσει εἰς τὴν μνήμην του τὴν λησμονηθεὴν ἥθος, ἀπέσεισε τὴν ἀμνησίαν αὐτὴν, ἀνεπήδησεν ἐκ τῆς θέσεώς του, μ' ἔκρουσεν ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ ἐξερράγη εἰς τὸν συνήθη του σαρδωνίον γέλωτα.

— Χάχαχά! Αὐτὸ εἶνε πολὺ νόστιμο! Πραγματικῶς πολὺ νόστιμο! Περισσότερο τώρα ἀπὸ δέκα χρόνια ζοῦμε μαζὴ μ' αὐτὴ τὴν κόρη καὶ ἀκόμη δὲν ἔμαθεν ἕως τώρα νὰ καταλαβαίνει, πότε ἀστεῖομαι καὶ πότε ὀμιλῶ σπουδαίως! Καὶ σεῖς ἀκόμη, ἀγαπητέ μου, φαίνεσθε εἰς ἀμφιβολίαν περὶ ἐμοῦ . . . χάχαχά! Καθαρὰ ἀπόδειξις ὅτι ἀκόμη δὲν ἐγνωρίσατε τὸν γέρο Ῥάτς!

— Ὅχι . . . τώρα σὲ γνωρίζω, διεννοήθην μετὰ τινος φρίκης καὶ βδελυγμίας.

— Ἐμένα τὸ γέρο δὲν γνωρίζετε ἀκόμη, ἐπανέλαβε συνοδεύων με εἰς τὸν προθάλαμον καὶ τρίβων τὴν γαστέρα του. Εἶμαι ἄνθρωπος πολυπαθῆς, ἀλλὰ μὲ ἀγαθωτάτην καρδίαν . . . χάχαχά! Μὰ τὴν ἀλήθεια, μὲ ἀγγελικὴν καρδίαν!

Τρέχων κατῆλθεν τὴν κλίμακα διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἑδρὴν καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον ἀπὸ τὸν „ἀγαθώτατον“ τοῦτον ἄνθρωπον.

XIV.

— Ὅτι μισοῦνται ἀναμεταξύ των εἶνε φαγερόν, ἐσκεπτόμην κατ' ἰδίαν ὅτε ἐπέστρεψα εἰς τὸ οἶκμά μου. Ἐπίσης βέβαιοι εἶνε, ὅτι αὐτὸς μὲν εἶνε ἕνας ἄθλιος καὶ ἐλεεινὸς ἄνθρωπος, αὐτὴ δὲ μία καλὴ κόρη. Ἐν τούτοις τί ἄρα γε νὰ συνέβη μεταξύ των; Ποία εἶνε ἡ αἰτία τοῦ μίσους τούτου; Ποία ἡ ἐννοία τῶν ὑπαινιγμῶν ἐκείνων; Καὶ πῶς διὰ μιᾶς ἀνεφλέγετο τὸ ἐσωτερικὸν πῦρ! Πόσον ἀσημάντος καὶ μικρὰ ἦτον ἡ ἀφορμὴ!

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἀπεφασίσαμεν μετὰ τοῦ Φουστῶφ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸ θέατρον διὰ νὰ ἴδωμεν τὸν ἴδιοιόν Στάσκιον εἰς τὴν ὑπὸ